

Leren voor de toets of toetsen om te leren?

Hoe werkt dit bij het realistische rekenonderwijs in het basisonderwijs?

John Schoone

Enkele citaten uit de vakliteratuur:

- 9 leerlingen hebben de CITO Eindtoets basisonderwijs foutloos gemaakt
- Elk kind kan rekenen
- Een leraar kan zijn rekenwiskundemethode niet klakkeloos volgen
- Met begrip en inzicht naar een betere Cito-score

In de ideale situatie werkt de leraar 40 weken lang (elke dag 1 uur) met gemotiveerde leerlingen in de rekenmethode. Het volledig doorwerken van een methode wordt gezien als een goede voorbereiding op de CITO-toets. De kinderen hebben veel procedures aangeleerd en zij hebben ook veel geoefend. Maar de realiteit laat andere zaken zien:

- niet alle leerlingen zijn goed gemotiveerd;
- lessen vallen uit;
- de tijd voor het oefenen maakt plaats voor andere belangrijke zaken van het rekenonderwijs (bijv. tafels oefenen, projecten);
- de stap naar verkorte oplossingsmanieren in de methode gaat voor veel kinderen te snel.

Het realistische rekenonderwijs laat de leerlingen op de basisschool kennismaken met verschillende oplossingsmanieren. De Talbrochure Hele Getallen Bovenbouw pleit voor een accentverschuiving van 'kunnen' naar 'begrijpen'. Dit betekent concreet: meer aandacht en tijd voor inzicht en begrip en minder accenten bij het louter kennen en kunnen toepassen van allerlei regeltjes en procedures. Interactie

tussen de leerlingen geeft hen de kans te ontdekken hoe klasgenoten een opdracht hebben verwerkt. Maar elke leerling volgt een programma, waarbij elke rekenmethode het schooljaar in meerdere blokken met activiteiten aanbiedt. Steevast wordt elk blok afgesloten met een toets, zodat de leerkracht weet of de leerling de stof van het behandelde blok beheerst. Methodes als bijvoorbeeld Rekenrijk en Pluspunt geven de leraar mogelijkheden om met de zwakke rekenaars op 'herhaling' te gaan en de goede rekenaars verdieping van de leerstof aan te bieden.

In de beschreven werkwijze biedt de leerkracht alle leerlingen hetzelfde programma aan en pas na de toets vindt differentiatie naar niveau plaats. In de dagelijkse praktijk zien we meer en meer collega's die gedurende het blok differentiëren op tempo ("jij hoeft maar twee rijtjes") of inhoud (de programma's met het compacten/verrijken). De handleidingen van rekenmethodes (bijvoorbeeld Pluspunt, Alles Telt of Rekenrijk) geven hiervoor aanwijzingen. De leraar gebruikt de toets als een signaleringsinstrument en bepaalt of de stof wel of niet wordt beheerst. Deze signalering heeft tevens betekenis voor het aanbod van de volgende leerstofblokken.

Planmatig handelen

Naast de methodegebonden toetsen werken de scholen ook met de CITO-toetsen. In de periode 2002-2005 heeft CITO gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuw LOVS (= Leerling- en onderwijsvolgsysteem). Op basis van analyses van de in gebruik zijnde methodes

voor rekenen en wiskunde heeft CITO een nieuwe verzameling opgaven ontwikkeld voor de groepen 3 t/m 8. Deze opgaven zijn op proefscholen getest. Op basis van deze gegevens ontstonden de nieuwe toetsen Rekenen en Wiskunde en de daarmee corresponderende normeringstabellen. Met behulp van de CITO-toets weet de leerkracht of de leerling de rekenvaardigheden (op het niveau van de groep) beheerst, maar ook welke hij over een half jaar waarschijnlijk zal beheersen. De leerkracht kan met behulp van het CITO-registratiesysteem beschikken over een leerling- en een groepsrapport.

Gebruikt de leerkracht de toets om te leren of leren zijn leerlingen voor een (goede) toets? In de onderwijspraktijk zie je voorbeelden van beide. Toch kunnen nog veel scholen winst behalen als elke leerkracht de toets gebruikt om te leren, want de resultaten van de leerlingen zijn:

- richtinggevend voor het vervolg van het realistische rekenonderwijs;
- richtinggevend voor de aanpak in de herhalingsdagen na de toets;
- sturend voor het handelen van de leerkracht bij het nieuwe blok.

Een onderzoek van de Algemene Rekenkamer (vergaderjaar 2004-2005) wijst uit dat grote groepen leerlingen bij taal en rekenen minder goed presteren dan gezien hun capaciteiten verwacht mag worden. Volgens de onderzoekers ligt de oplossing in het verbeteren van de deskundigheid (bijvoorbeeld het reflecteren en het planmatig handelen) van de leraar basisonderwijs. Zo lezen we in het boek 'Rekenproblemen en dyscalculie' over planmatig handelen van de leerkracht: "planmatig handelen wordt gekenmerkt door drie aspecten. Allereerst

dient de leerkracht zijn instructie af te stemmen op de leerprestaties van de leerlingen, blijkend uit de toetsresultaten. Op grond van deze prestaties kan de leerkracht (extra) activiteiten plannen. Het vastleggen hiervan in een planningsdocument is het tweede kenmerk van planmatig handelen. Het derde aspect heeft betrekking op het cyclische karakter. De geplande activiteiten omvatten een beperkte periode, waarna de leerling-prestaties opnieuw getoetst worden, gevolgd door het vastleggen van nieuwe activiteiten."

Wat doet de leerkracht met de resultaten van de toets? Wat kan de leerkracht met de resultaten van de toets? Wat leert de leerkracht van de toets over de rekenvaardigheden van zijn leerlingen? De volgende suggesties geven concreet enkele mogelijkheden aan:

- De leraar gebruikt de foutenanalyse (dat doet de computer voor je!) om een goed beeld te krijgen welke rekenvaardigheden op groepsniveau beheerst worden (risicoleerlingen selecteren)
- De leraar gebruikt de foutenanalyse om de ontwikkeling van de rekenvaardigheden van de individuele leerlingen in beeld te hebben (voorbereiden van oplossingen)
- De leraar kan de groepsresultaten vergelijken met die van andere jaren om zo de trend in de rekenontwikkeling met deze methode goed in beeld te houden (analyseren van problemen)
- De leraar houdt met enkele leerlingen (de 'zwakke' rekenaars) diagnostische gesprekken naar aanleiding van hun toetsresultaat en maakt vervolgens voor deze kinderen een handelingsplan (risicoleerlingen en het eigen onderwijs nader diagnosticeren)
- De leraar interpreteert de groepsanalyse voor zijn strategie in de komende lessen/blokken. En legt dit vast in een groepsplan (het opstellen van een groepshandelingsplan)
- De leraar bespreekt de doelen (ofwel: de concrete leerlijnen) met de leerling of met de groep, want leren is een gezamenlijk proces van leerling en leraar (het uitvoeren van een groeps- of handelingsplan)
- De leraar bespreekt zijn bevindingen van de toets met enkele collega's (het gegeven onderwijs diagnosticeren)
- De leraar bespreekt zijn bevindingen voor de groep en voor de zorgleerlingen met de rekencoördinator en/of de zorgcoördinator (het gegeven onderwijs diagnosticeren)

Bovenstaande acht aspecten leiden tot meer effectiviteit van het rekenonderwijs voor de individuele leerlingen, de groep en de schoolresultaten. Het is de uitdaging van de individuele leraar om in de vijf fasen van diagnosticerend onderwijs je eigen handelen minimaal naar één hogere fase te brengen.

Welke leerkracht leert binnenkort meer van de resultaten van de toets, zodat zijn leerlingen ook meer leren voor de volgende toets?

Want: elk kind kan rekenen!

John Schoone is onderwijsadviseur Rekenen bij Edux Onderwijsadviseurs

Literatuur

- Kinderen leren rekenen : hele getallen bovenbouw basisschool / M. van den Heuvel-Panhuizen, K. Buys, A. Treffers, 2000 + cd-rom. - (Tal)
 Rekenproblemen en dyscalculie / A.J.J. Ruijssenaars...[et al.]. - Rotterdam : Lemniscaat 2004
 Elk kind kan rekenen : effectieve zorg in de rekenles en de rol van de schoolleider / Gert Gelderblom In: Basisschoolmanagement. - jrg. 20 (2006-2007), nr. 7 (april 2007)
 Met begrip en inzicht een betere Cito-score / Nisa Figueiredo In: Volgens Bartjens, jrg. 25 (2005-2006), nr. 3 (jan 2006)
 Het boek en de werkelijkheid / Sytze Steinvooort In: Volgens Bartjens, jrg. 25 (2005-2006), nr. 4 (mrt 2006)